

De thriller ‘mag’

Door Marcella van der Weg (journaliste HP)

In 1998 blikte thrillerrecensent Ineke van den Bergen terug op haar jurychap van de Gouden Strop een jaar eerder. Tevreden constateerde ze dat “de kwaliteit van Nederlandstalige misdaadroman nog steeds steeg”, maar bovenal vond ze het een verademing om in gezelschap te verkeren van ‘ons soort mensen’: “Nooit hoefde ik uit te leggen waarom ik zo’n hartstochtelijke lezer van misdaadromans ben.” Afgaande op de nog immer stijgende populariteit van het genre zijn er inmiddels heel veel van ‘ons soort mensen’. Het spannende boek ‘mag’ tegenwoordig. Of, zoals directeur-uitgever Chris Herschdorfer van Anthos, het verwoordt: “Vroeger kon je nog niet dood gevonden worden met een thriller. Nu heeft iemand thuis op tafel naast een filosofisch boek een thriller liggen. De consument is eigenwijs geworden.”

Uit cijfers van het CPNB blijkt dat er van de top vijf van best verkochte boeken van het afgelopen jaar drie tot het genre van het spannende boek behoren - het jaar daarvoor bestond zelfs de hele top vijf uit een spannend boek. Dat beeld wordt wel vertekend door een topper als Dan Brown (Luitingh) - de spreekwoordelijke kers op de taart - maar ook andere (bekende) namen doen het in veel gevallen beter dan ooit. Of doen het “in een markt die onder druk staat” in elk geval niet slechter, zoals Marc van Biezen van De Boekerij, dat vertaalde thrillers uitgeeft, constateert. De aantallen verkochte spannende boeken blijven onveranderd hoog en dat de prijs van het spannende boek dit jaar weer omhoog zijn gegaan is veelzeggend.

Afgaande op top tien lijstjes is de smaak van de consument bovendien gevarieerd: van gelikte pageturners als de Da Vinci code, via de venexthrillers van Saskia Noort (Anthos), de maatschappelijk bewogen detectives van Henning Mankell (De Geus) en het literaire In de Schaduw van de wind (A.W. Bruna) tot historische thrillers van bijvoorbeeld Monaldi & Sorti (Cargo). Maar ook elke nieuwe Baantjer (De Fontein) wandelt nog steeds met groot gemak de top tien binnen.

Herschdorfer, die met schrijfsters als Noort en Simone van der Vlugt een paar van die bestsellerauteurs in zijn pakket heeft, constateert dat mensen niet langer in hokjes gestopt willen worden. “Tien jaar geleden werd voor dit genre de neus opgehaald, tegenwoordig staan mensen rond geschenktijd met vijf of zes boeken aan de kassa, en dat kan van alles door elkaar zijn.” Dat de hogere en lagere cultuur elkaar ook dit terrein naar elkaar toegroeien, constateert ook Van Biezen. “Het genre is geaccepteerder geworden. Vroeger moest een boek literair verantwoord zijn, die beperking schrikt vele mensen af. Door die beperking af te schaffen, of in elk geval milder te maken, kunnen mensen nu ontspanning vinden in spanning. En misschien vinden die mensen via het spannende boek ook nog hun weg naar een literaire roman.”

De erkenning van het genre is lang een (terugkerend) punt van discussie geweest – zeker binnen de branche zelf, en niet alleen in Nederland. Sommige spannende boeken zijn altijd al meer salonfähig geweest dan andere, zo verhieven Dashiell Hammett en Raymond Chandler het hard-boiledgenre tot kunst, en dat voor een genre dat zijn entree maakte in de Amerikaanse pulpblaadjes van na de Eerste Wereldoorlog. De hard-boiled detective haalde de speurder uit

de leunstoel en stuurde hem de ‘mean streets’ in. Maar ook Chandler vroeg zich al af of hij als schrijver meer erkenning had gekregen als hij zich aan een ‘serieuze’ roman had gewaagd – maar die had mede door zijn pretenties het gewone publiek verloren, zo vond hij.

Toch heeft zeker de thriller die soms wat weifelachtige reputatie ook aan zichzelf te danken. Want naast bijvoorbeeld een klassieker als *A Kiss Before Dying* van Ira Levin of de veel bewonderde psychologische thrillers van Ruth Rendell stonden ook kiloknallers als de actiethrillers van Robert Ludlum of Alistair Maclean. “Grof gezegd,” zegt Joke Hermes, lector Publieke Meningsvorming aan de Hogeschool Inholland en docent televisie- en populaire cultuur aan de Universiteit van Amsterdam en zelf vooral liefhebber van detectives, “was het thrillergenre tussen de Tweede Wereldoorlog en de jaren tachtig van laag allooi. Er waren wel uitzonderingen en sommige auteurs waren heel succesvol, maar die schreven bijvoorbeeld van die echte ‘mannenthillers’, met naar geweld en foute seks en met van die hele verkeerde figuren als nazi’s enzo. Dat benadrukte het foute van die boeken nog eens extra.”

Dat het genre in aanzien is gestegen, is een proces van de afgelopen 25 jaar, constateert Hermes. Met als markeringspunt de *Detective & Thrillergids* van Vrij Nederland. “Dat juist een serieus blad destijds met een dergelijke gids kwam, gaf aan dat er iets in het genre aan het gebeuren was. De misdaadroman ging mee in de emancipatoire beweging van de populaire cultuur, zoals voetbal nu ook ‘mag’. Maar het duurt altijd even voordat zo iets zijn vruchten afwerpt.”

Fred Spek van De Geus, die vooral Scandinavische misdaadromans uitgeeft, vindt dat het genre altijd is onderschat. “Tegenwoordig zie je een erkenning dat het meer is dan alleen het oplossen van een moord. In veel misdaadromans komen maatschappelijke onderwerpen aan de orde, zoals bijvoorbeeld de IRT-affaire, of neem iemand als John le Carré die steeds meer politiek relevante onderwerpen aansnijdt.” Henning Mankell, die dit jaar de *Crimezone.nl* publieksprijs won, is juist vanuit zijn maatschappelijke betrokkenheid misdaadromans gaan schrijven en een meer bloederige collega als Karin Slaughter gebruikt haar thrillers onder meer als vehikel om de gevolgen van mishandeling en (kinder)misbruik onder de aandacht te brengen.

Ook Hermes vindt dat er vaak meer achter een spannend boek zit dan je op het eerste gezicht zou denken. Zij haalt de prototypische detective aan, die doorgaans wat cynisch door het leven gaat. “Daarmee lijkt zo’n hoofdpersoon aan te geven dat de maatschappij een verrotte plek is. Tegelijkertijd levert hij wel zijn bijdrage en bevestigt daarmee de bestaande orde. Ook zijn het vaak eenlingen, daarin schuilt een enorm wantrouwen tegen overheden, die verbazingwekkend vaak corrupte elementen herbergen, of niet in staat zijn de slagkracht van de enkeling op te brengen.”

De opwaartse spiraal van het genre is ook mede te danken aan de inspanningen van het CPNB, dat de Maand van het Spannende boek instelde, en aan de marketingstrategieën van de uitgevers zelf. Zo heeft de intrede van de ‘literaire thriller’ het spannende boek de nodige respectabiliteit verleend. Ooit uitgevonden door de Bezige Bij, die als literaire uitgeverij ook brood zag in de wereld van moord en doodslag, heeft het label ondertussen een enorme vlucht genomen en is derhalve aan erosie onderhevig. De discussie rond die term doet aan de enorme groei van *Cargo*, de imprint waaronder de Bezige Bij haar spannende titels uitgeeft, ondertussen niets af. Want, zoals ze ook bij andere uitgeverijen weten, “die positionering trekt een bepaald publiek, dat je anders niet bereikt.”

Hoewel Hermes zelf weinig opheeft met de kwalificatie ‘literair’ (“daar gaat het helemaal niet om, het gaat om het spannende verhaal en daar is helemaal niets mis mee”) zeiden de crimefictionlezers die zij interviewde voor haar boek *Rereading popular culture* (Polity Press, 2005) wel belang te hechten aan de literaire kwaliteit van een spannend boek. Ook argumenten als “psychologisch” en “sociologisch” inzicht van de auteur kwamen voorbij. Hermes proeft

een ietwat defensieve ondertoon in dergelijke verklaringen. “Er zit spanning in die argumenten; je merkt toch dat mensen niet geassocieerd willen worden met sensatiezucht. Dat ze het populaire genre aan criteria van de ‘hoge cultuur’ toetsen, laat zien dat de status van een detective nog steeds een punt van discussie is – misschien niet onder liefhebbers, maar wel bij het brede publiek.”

Aan de verpakking zal het in elk geval niet liggen, die is in toenemende mate van eminent belang geworden. Anthos gooide met Nicci French van meet af aan hoge ogen met een, in de woorden van Herschdorfer, meer elegante en sjeke presentatie van zijn thrillers. “Er is lang gedacht dat dit soort boeken erg goedkoop moest ogen, met bloed en een mes op de cover. Maar een groot deel van het lezerspubliek is vrouw en die willen in de trein niet met een vodje gezien worden. Er is een geweldige toename in de verkoop van vrouwelijke thriller auteurs en dat zit’em onder meer in een mysterieuze manier van presenteren.” In de jacht op de vrouwelijke lezer behoort ook bij andere uitgeverijen een ‘macho’ uiterlijk tot het verleden. Zo hult Cargo de vaak gruwelijke inhoud van bijvoorbeeld Karin Slaughters thrillers in een bijna lieflijk sensuele verpakking - met onderhuidse spanning, dat wel. En ook Slaughter is in Nederland uitermate populair.

Populaire cultuur – ondanks alle literaire aspiraties houden we het daar toch maar even op – heeft baat bij vernieuwing, anders ligt verzadiging al snel op de loer. En gebrek aan vernieuwing dreigde zo’n vijf jaar geleden de opmars van het spannende boek te stuiten, vertelt Joop Boezeman, algemeen directeur van A.W. Bruna - dat een breed spannend spectrum beslaat, en met Signature Scandinavische misdaadromans op de markt brengt. Hij verwachtte grote problemen met het misdaadgenre. “Er was te veel van het hetzelfde: wéér een Amerikaanse privat eye, wéér een seriemoordenaar. Het ging nergens meer heen, dat vonden wij als uitgevers ook.” Inmiddels kan Boezeman weer gerust ademhalen, want het genre is met ferme tred uit het dal geklauterd.

En daarvoor heeft hij “een beetje een filosofische” verklaring, te beginnen bij de Koude Oorlog-thrillers. “Daarin lagen de verhoudingen duidelijk: de ‘bad guys’ kwamen uit het oosten, dus met het wegvallen van ‘de muur’, kreeg de spionageroman het moeilijk. Bovendien was alles wat je eerst in boeken las, inmiddels 24 uur per dag op CNN te zien.” Met als klap op de vuurpijl de aanslag op de Twin Towers. “Die impact is van grote betekenis geweest. Tot op dat moment kwamen dergelijke aanslagen alleen in boeken voor; fictie was opeens werkelijkheid geworden.” Sindsdien is ons vijandbeeld vertroebeld en is de consument op zoek naar een ander soort spanning, constateert Boezeman. “Kijk bijvoorbeeld naar Irak. Toen we daar heen gingen was heel duidelijk wie de vijand was, maar sinds Abu Graihb weten we niet meer wie de ‘good guys’ zijn.” En dus houden we de ingewikkelde buitenwereld liever verre van ons en zoeken het dichterbij huis.

Misdaadauteur Michael Connelly weet de populariteit van het genre al eens aan de huidige chaos in de wereld. Ook in misdaadboeken heerst chaos, maar aan het einde wordt de orde hersteld. Het is een argument dat bijval oogst. Pieter Swinkels van Cargo: “De wereld wordt steeds complexer en spannende boeken zijn duidelijk. Ze kennen misschien een verrassende plot, maar doorgaans een weinig verrassende afloop: de schuldigen worden gestraft. Het zijn Hollywoodfilms.”

Volgens Boezeman wil de consument nu vooral “veilig griezelen” en daarin wordt hij met “een ander soort thrillers” op zijn wenken bedient. Zoals bijvoorbeeld met Dan Brown en aanverwante auteurs. “Die boeken gaan vooral over de strijd tussen goed en kwaad en van meet af aan is duidelijk wie het goede vertegenwoordigt. Bovendien is bijvoorbeeld een eeuwenlang verborgen gehouden document eigenlijk een heel veilig onderwerp.” Ook de ‘vrouwen thrillers’ bieden veilige spanning. “Ze gaan over gewone mensen en hebben een zeer hoog identificatiegehalte.”

En dat is precies waar de koploper in dit genre naar op zoek is. Herschdorfer: “Zo’n spion of terrorist zegt de lezers niets meer, ze willen een ‘mens’ in de hoofdrol met herkenbare karaktertrekken in een herkenbare situatie.” Zoals een vrouw (het zijn vooral vrouwen die boeken kopen en lezen), met een leuke baan en een aardig huis, die in de kroeg net met de verkeerde man aan de praat raakt. “Door zo’n klein dingetje, dat ons allemaal kan overkomen, gaat alles helemaal mis.” Anthos gaf dit jaar ook de ‘feel-good thriller’ Rendez-vous uit van Esther Verhoef, over een Nederlands gezin dat zijn geluk beproeft in Frankrijk en daar in de problemen komt. Binnen zeven maanden waren er 125.000 exemplaren van het boek verkocht. Voor de ‘feel-bad thriller’ Chaos, die ze samen met haar man onder de schrijversnaam Escobar ook dit jaar (bij Rothschild) publiceerde, hoopt ze op 25.000 verkochte exemplaren per jaar. Dat is zeker in verhouding tot het verleden nog steeds een aanzienlijk aantal voor een Nederlandstalige misdaadauteur. “Maar,” zegt Verhoef, “een verhaal over een getraumatiseerde ex-militair blijkt voor het gros van de lezers een rauwe ver-van-mijn-bed-show.”

Auteurs als Noort en Verhoef hebben de markt breder gemaakt, vindt Fred Spek. “Ik denk dat zij zichzelf, in tegenstelling tot de oude garde, niet zozeer als misdaadauteurs zien, maar als schrijvers van een verhaal met spanning erin. Die nieuwe generatie trekt het genre open.” En de nieuwe generatie breidt ook uit met nieuwe auteurs. “Het is het proces van de piramide: de top wordt breder, dus de basis ook. Je kunt wel zeggen dat het genre in Nederland volwassen aan het worden is.

Dit artikel wordt u aangeboden door: Boekhandel Plukker

Voor meer informatie over de Maand van het Spannende boek zie:

www.boekhandelplukker.nl